

TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK GEÇİŞ VE YOKSULLUK İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tolga KABAŞ*
Ediz Deniz KANDIR**

ÖZET

Nüfus değişmelerinin ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etki yarattığı uzun zamandır tartışılmakta olan bir konudur. Nüfus artışının ekonomi üzerinde yarattığı etki ile ilgili görüşlerin bir kısmı, nüfusta meydana gelecek bir artışın ekonomik büyümeyi yavaşlatacağını savunurken, bir kısmı ekonomik büyümeyi teşvik edeceğini savunmakta, bir diğer kısmı ise, nüfus artışının ekonomi üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını öne sürmektedirler. Bu görüşlerin en önemli eksikliği, her üç görüşün de yalnızca nüfus boyutu ya da büyüklüğündeki değişmelere odaklanmaları ve nüfusun yaş yapısındaki değişmeleri göz ardı etmeleridir. Son yıllarda ise, nüfusun yaş yapısında meydana gelen değişmelerin, demografik ve sosyo-ekonomik sonuçlarını temel alan araştırmalar ağırlık kazanmış durumdadır. Nüfusun yaş yapısında meydana gelen değişmeler ise, demografik geçiş adı verilen, yüksek doğum ve ölüm oranlarından, düşük doğum ve ölüm oranlarına geçişi ifade etmektedir. Bu süreç esnasında ekonomik büyüme ve dolayısıyla yoksulluk üzerinde etkili olmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'de demografik geçiş sürecinde ortaya çıkan nüfusun yaş yapısındaki değişmeler sonucunda, bu değişimlerin gerekli politika ve düzenlemelerin gerçekleştirilmesi halinde, elde edilen demografik kazancın ekonomik büyümeyi hızlandırıcı ve yoksulluğu azaltıcı sonuçlar yaratacağına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Demografik Geçiş, Ekonomik Büyüme, Yoksulluk, Fırsat Penceresi

EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOGRAPHIC TRANSITION AND POVERTY IN TURKEY.

ABSTRACT

The impact on economic growth caused by population changes is an issue which has been discussed for a long time. While some views on the impact of the population growth on economic growth argue that population growth will slow economic growth, others argue that it will encourage economic growth and another part of the views suggest that it has no effect on economic growth. The common deficiency of these approaches is that they focus only on the changes in population size whereas ignoring

* Yrd.Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi, İİBF, tkabas@cu.edu.tr

** Çukurova Üniversitesi, İİBF, edkandir@yahoo.com

the changes in population structure. In recent years, however, the researches based on the effects of the changes of the population growth on economic growth has come to the fore. The changes in population structure are effective on economic growth and poverty via the process called demographic transition which means a transition from high birth and death rates towards low birth and death rates. The aim of this study is to display that during the demographic transition, provided that necessary policies and regulations are put into practice, demographic gains will increase economic growth in Turkey. As a result of this faster poverty reduction can occur in Turkey.

Key Words: Demographic Transition, Economic Growth, Poverty, Window of Opportunity

1.Giriş

Nüfus ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, çok eski zamanlardan bu yana, tüm toplumlarda önemli bir araştırma ve tartışma konusu olmuştur. Malthus, nüfus artışının ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceği ve insanların yoksullaşmasına neden olacağını savunan teorisini ortaya atarak, bu tartışmaya yeni boyutlar kazandırmıştır. Nüfus artışı ve ekonomik büyüme ilişkisini ele alan görüşlerin bir kısmı, hızlı bir nüfus artışının ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceğini savunurken, bazıları bu etkinin pozitif olduğunu, bir diğer kısmı ise, nüfus artışının ekonomik büyüme üzerinde etkisi bulunmadığını savunmaktadırlar. Bu yaklaşımların ortak noktası, her üçünün de nüfusun büyüklüğündeki değişmelere odaklanmış olmalarıdır. Ancak, nüfus değişimleri nüfusun yaş yapısında da önemli değişikliklere neden olmakta ve bu değişiklikler çok önemli demografik ve sosyo-ekonomik sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda, özellikle son yıllarda, nüfus-ekonomi ilişkisi üzerine yapılan çalışmaların daha çok nüfusun yaş yapısında meydana gelen değişmelere odaklandığı gözlemlenmektedir.

Nüfusun yaş yapısındaki değişimler, bir toplumda yüksek doğum ve ölüm oranlarından, düşük doğum ve ölüm oranlarına geçişi ifade eden *demografik geçiş süreci* esnasında ortaya çıkmaktadır. Demografik geçiş sırasında, çocuk ve yaşlılardan oluşan bağımlı nüfusun, toplam nüfus içindeki payının azalması ve çalışma çağındaki nüfusun payının artması, ülkeler için, bu artışı karşılayacak eğitim ve istihdam koşullarının yaratılması şartıyla, bir ekonomik büyüme ve yoksullukta azalma fırsatı yaratmaktadır. Dünya nüfus artışının büyük kısmının gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü ve gelecekte de bu durumun değişmeyeceği göz önüne alındığında, demografik geçiş sürecini henüz tamamlamış olan bu ülkeler için, söz konusu fırsatın değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Türkiye, Cumhuriyetin ilanından itibaren çarpıcı bir demografik değişim yaşamaktadır. Türkiye’de yaşanan demografik geçiş süreci, sadece nüfusun büyüklüğünü değil, nüfusun yaş yapısını ve sosyo-ekonomik yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Ancak, Türkiye demografik geçiş sürecini henüz tamamlamamış bir ülke konumundadır. TÜSİAD’ın 2010 yılında Türkiye’nin demografik yapısındaki değişimlerle ilgili hazırladığı raporda ülkemizin demografik geçiş sürecini tahminen 2040 yıllarında tamamlayacağı tahmin edilmektedir. Demografik geçiş sürecini yaklaşık olarak 2040 yılında tamamlayacak olan Türkiye’nin, bu sürecin yaratacağı fırsatları

ekonomik büyümeye ve zenginliğe dönüştürebilmesi için eğitim, sağlık ve istihdam politikalarına daha çok ağırlık vermesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, nüfus teorilerinin tarihsel gelişimi ve Türkiye’de demografik geçiş süreci nüfusun yaş yapısında meydana gelen değişimler temelinde anlatılacaktır. Ayrıca bu çalışmada, nüfusun yaş yapısındaki değişimlere paralel olarak gerekli politikaların uygulanması halinde, Türkiye’nin demografik geçişten daha fazla kazanç sağlayabilme, bir başka ifadeyle daha yüksek oranlı ekonomik büyüme gerçekleştirebilme şansına sahip olabileceğine ve yoksulluğunu azaltabileceğine vurgu yapılacaktır.

2. Nüfus Teorilerinin Tarihsel Olarak Kısa Bir Değerlendirilmesi

Antik çağlardan bu yana nüfus ve ekonomi ilişkisi önemli bir ilgi odağı olmuştur. O dönemlerden günümüze dek, devlet adamları ve düşünürler, politik, askeri ve sosyo-ekonomik nedenler temelinde, sahip olunması gereken en uygun nüfus miktarı, nüfus artışının teşvik edilmesi ya da sınırlandırılması gibi konularda fikirler ortaya koymuşlardır. Ancak, modern nüfus teorilerinin temelini Malthus’un 18.yüzyıl sonunda gerçekleştirdiği çalışmalarına dayandığı genel bir kanıdır(Birleşmiş Milletler, 1973, s. 33).

2.1. Malthus’un Nüfus Teorisi

İngiliz kilisesi rahibi olan Malthus (1766-1834), günümüzde insan nüfusu ile ilgili teorisinin kurucusu olarak anılmaktadır. Bu teorisinin temel varsayımı, kontrole tabi tutulmadığı takdirde insan nüfusunun nüfusu geometrik olarak artarak (1,2,4,8,16,32....) her 25 yılda ikiye katlanacağından ve gıda arzı ise aritmetik olarak artacağından (1,2,3,4,5.....) insan nüfusunun daima gıda arzını aşacağıdır (The Corner House, 2000, s. 1). Bu şekilde insanlar *Malthusyen Tuzağa* düşmüş olacaklardır. Bu tuzaktan sakınılabilmek için ise nüfusun geçimlik, yani mevcudiyetini sürdürebilecek düzeyde tutulması gereklidir.

Malthus, insan nüfusundaki çoğalma hızının gıda arzı artışı ile aynı düzeyde tutulabilmesinin ancak doğal koşulların nüfus üzerinde kontrol görevi görmesiyle mümkün olacağını savunmuştur(Malthus,1798,s.8). Malthus, nüfus üzerindeki kontrolleri iki başlık altında sınıflandırmıştır. Bunlardan ilki *pozitif kontrollerdir*. Kötü çalışma koşulları, aşırı yoksulluk, olumsuz iklim koşulları, kıtlıklar, salgınlar, savaşlar ve çocuk ölümleri pozitif kontrollere örnek gösterilebilir. Malthus, nüfus artışını kısıtlayacak diğer kontrol türünü *önleyici kontroller* olarak adlandırmıştır. Önleyici kontroller arasında, doğum kontrolü, geç evlenme ve bekarlık gibi doğurganlığı azaltıcı önlemler bulunmaktadır.

Malthus’un, o dönemde ve günümüzde büyük tartışmalara neden olan görüşleri modern nüfus teorisine ve demografi bilimine öncülük etmiştir. Günümüzde, Malthus’un teorisi ile ilgili tartışmalar devam etmekte, bu teori nüfusla ilgili birçok araştırmaya esin kaynağı da olmaktadır. Bugün, nüfus ile ilgili görüşlerden bir kısmı Malthus’un nüfus artışı ve gıda arzına ilişkin olumsuz görüşünü paylaşırken, bazıları nüfus artışının ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini savunmaktadırlar. Bir kısım

görüşlere göre ise, nüfus artışı ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.

2.2. Nüfusla İlgili Modern Teoriler

Modern dönemde, yani II. Dünya Savaşından sonra, hızlı nüfus artışı ve ekonomik büyüme ilişkisine ilişkin üç önemli düşünce akımı göze çarpmaktadır. Bu düşünce akımları, nüfus artışının ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini savunan *kötümser (geleneksel) görüş*, nüfus artışının ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini savunan *iyimser görüş* ve nüfus artışının ekonomik büyüme üzerinde çok az etkiye sahip olduğunu savunan *revizyonist görüştür*.

Nüfus ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar içinde en fazla bilinenlerden birisi de, Ansley J.Coale ve Edgar M.Hoover'in *Population Growth and Economic Growth in Low-Income Countries* adlı, 1958 tarihli çalışmalarıdır. Bu çalışma, Meksika ve Hindistan'da nüfus artışı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Coale ve Hoover'in çalışması, *geleneksel (kötümser) görüşü* yansıtmaktadır. Modele göre bu ülkelerdeki nüfus artışının olumsuz etkileri şöyle sıralanmaktadır: Sermaye sığlaşması, yani nüfus artışının bağımlı nüfusu arttırmasının bir sonucu olarak, işçi başına sermaye oranının azalması, bağımlılık oranının artması, genç ve bağımlı nüfusun artmasından dolayı, hane halkı tüketiminin tasarruflar pahasına artması ve tasarruf oranının azalması, çoğunlukla kamu harcamalarının, daha üretken, büyüme odaklı yatırımlar pahasına, eğitim ve sağlık gibi alanlara kayması gibi(Kelley,2001,s 35).

Neo-Malthusçular ise, Malthusyen görüşün modern temsilcileri olarak nitelendirilmektedirler. Neo-malthusçular, birbirleriyle ilgili iki temel önermeye dayanan bir nüfus artışı teorisi geliştirmişlerdir. Bunlardan ilki yetersizliklerin ve kısıtların doğurganlığı kontrol altında tutacağı, diğeri ise ekonomik beklentilerdeki artışın ya da algılanan ekonomik fırsatların doğurganlığı arttıracağıdır. Bu önermelerden de test edilebilir üç hipotez geliştirmişlerdir, bunlar; 1) Gıda yardımı alan gelişmekte olan ülkelerde doğurganlık artar, 2) Gelişmekte olan ülkelere doğru yapılan göçler göç veren ülkede doğurganlık oranlarında artışa neden olur, 3) Ekonomik refah doğurganlık oranlarını arttırır, şeklindedir(Neumayer,2006,s.327-328). Neo-Malthusçular, doğurganlık oranlarının nüfusun taşıma kapasitesini aşma eğiliminde olduğu gerekçesiyle, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, nüfus artışını kısıtlayıcı politikaların uygulanmasını savunmuşlardır(Neumayer,2006, s. 328).

Kötümser görüşe karşı öne sürülen iyimser görüşlerin önde gelenlerinden biri de *Esther Boserup*'a aittir. Boserup (1981), belirli bir bölgede nüfus yoğunluğunun yüksek olmasının teknolojik gelişmeleri teşvik edeceğini ve bu teknolojik gelişmeler için gereksinim duyulan kaynakları sağlayacağını öne sürmektedir(Hirschman,2004,s. 5). Nüfus artışına ilişkin olumlu görüşün savunucularından biri de *Julian Simon*'dır. Simon, *Ultimate Resource* adlı 1981 tarihli eserinde, her bireyin potansiyel birer deha ve yaratıcılık kaynağı olduğunu, daha büyük nüfuslara sahip toplumların, daha geniş sayıdaki bilim adamı, mucit ve yaratıcı zeka potansiyelinden dolayı gelişme olasılıklarının daha fazla olduğunu savunmuştur(Hirschman,2004,s. 6).1980'li yıllar ise, geleneksel (kötümser) görüşten, revizyonist görüşe geçişin yaşandığı yıllardır. Revizyonist görüş, yaklaşık olarak 1986 yılında ortaya çıkmıştır. Revizyonist görüşe

göre ise, nüfus artışının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri önemsizdir(Hirschman, 2004, s. 8).

Nüfus artışı ve ekonomik büyüme ilişkisi ile ilgili olarak ortaya atılan ve son yıllarda ağırlıklı olarak kabul edilen bir diğer görüş ise, ekonomik büyüme üzerinde sadece nüfus artışının değil, nüfusun yaş yapısındaki değişmelerin de etkili olduğu yönündedir. Bu görüşü ortaya atan iktisatçılar, azalan doğurganlığın *ekonomik olarak aktif nüfus* ile *bağımlı nüfus* arasındaki oranda değişime neden olduğu sonucuna varmışlardır. Bu görüşe göre, doğurganlık azaldıkça, 15-65 yaş aralığındaki çalışma çağındaki nüfus, 15 yaş altı ve 65 yaş üzeri bağımlı nüfusa oranla artış göstermektedir. Çalışma çağındaki nüfusun bakmakla yükümlü olduğu bağımlı nüfusun azalması ve çalışma çağındaki nüfusun artması, ülkeler için bir ekonomik büyüme fırsatı yaratmaktadır. Bu fırsat *demografik kazanç* olarak adlandırılmakta ve demografik geçiş sırasında bu kazancın elde edilebileceği bir *fırsat penceresi* açılmış olmaktadır. Bir defaya mahsus olan bu demografik ödül, henüz ekonomik bakımdan faal olmayanlara yönelik harcamalarda (eğitim, sağlık vb.) azalma ve ekonomik çıktıda artışa yol açmaktadır. Bu nedenle, büyüme yanlısı ekonomik politikalar izlediği varsayılan ülkelerde, demografik ödül, kişi başı gelirden bir sıçramaya dönüşmektedir. Bu iktisatçılar, Asya Kaplanlarına ait (Kore, Singapur, Tayvan, Tayland) verilerin modele iyi bir şekilde uyduğunu bulmuşlardır(Sinding, 2008, s. 4).

3. Türkiye’de Demografik Geçiş ve Yoksulluk İlişisinin Değerlendirilmesi

Dünya nüfusu küresel olarak bir demografik geçiş süreci yaşarken, Türkiye nüfusu da önemli demografik değişimler geçirmektedir. Türkiye’de yapılan ilk resmi nüfus sayımına göre, 20.yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarında Türkiye nüfusu 13,6 milyondur. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) nüfus hesaplamalarına göre, 2007 yılında Türkiye nüfusu 74 milyondur ve bu doğrultuda nüfusun 80 yılda 5,4 kat arttığı görülmektedir(Yavuz, 2008, s. 133). Son resmi nüfus sayımı (2011) sonuçlarına göre ise Türkiye nüfusu 74 milyonun üzerindedir ve Türkiye dünyanın en kalabalık nüfusa sahip ülkelerinden biridir(Yavuz, 2008, s. 133).

3.1. Türkiye’de Demografik Geçişin Evreleri

Demografik geçiş süreci üç ya da dört aşamadan oluşan modeller vasıtasıyla açıklanmaktadır. Ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, süreç 100-200 yılda arasında bir zaman dilimini kapsamaktadır(Eğitimde Reform Girişimi, 2007,s. 12). Türkiye’nin yaşadığı demografik geçiş sürecini üç evrede incelemek mümkündür:

1.Evre: Doğurganlık yanlısı politikaların uygulandığı 1923-1955 arası dönemdir. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, sosyal ve ekonomik yaşamı yeniden kurulabilmesi için, nüfus artışı bu evrede teşvik edilmiştir.

2.Evre: Doğurganlığı azaltıcı politikalara geçiş yapılan 1955-1985 arası dönemi kapsayan evredir. Hızlı nüfus artışıyla birlikte ortaya çıkan çarpık kentleşme, işsizlik, ekonomik durgunluk gibi sorunlar, doğurganlık yanlısı politikaların sorgulanmasına neden olmuş, doğurganlığı azaltıcı politikalara geçiş yapılmıştır. İkinci evrede, doğurganlık hızındaki azalma, ölüm oranlarındaki azalmanın gerisinde

kaldığından dolayı nüfus artmaya devam etmiştir. Bunun sonucu olarak, nüfus 1958 ve 1985 yılları arasında ikiye katlanarak, 24 milyondan 51 milyona yükselmiştir.

3.Evre: Bu evre 1985 yılı ve sonrasını kapsamaktadır. 1983 yılında kabul edilen Nüfus Yasasıyla birlikte, talep merkezli bir aile planlaması programına geçilmiş, bu yeni politika uygulamasının bir sonucu olarak modern doğum kontrol yöntemlerine olan talep artmıştır. Doğurganlık ve ölüm hızlarındaki aşağı doğru hareket bu dönemde de devam ederken, nüfus artış hızı da artık düşmeye başlamıştır(HÜNEE, 2008,s. 48-56).

Türkiye’de yaşanan demografik geçiş süreci, sadece nüfusun büyüklüğünü değil, nüfusun yaş yapısını da önemli ölçüde değiştirmiştir. Doğurganlık hızının azalması, bağımlılık oranında azalışa neden olmuş, bu durum Türkiye için bir fırsat penceresi şansı yaratmıştır. Bu fırsat penceresi kapanmadan elde edilebilecek demografik kazancın ekonomik büyümeye dönüştürülebilmesi, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi yoksulluğun azaltılması açısından hayati öneme sahiptir. Ancak, Türkiye’nin bu hedeflere ulaşabilmesi için gerekli sosyal ve ekonomik politika ve düzenlemelere daha çok ağırlık vermesi zorunludur.

3.2. Türkiye’de Demografik ve Sosyo-ekonomik Yapısındaki Değişiklikler

Türkiye, Cumhuriyetin ilanından itibaren çarpıcı bir demografik değişim yaşamaktadır. Bu değişim sürecinin, bir takım demografik ve sosyo-ekonomik sonuçları da beraberinde getirmesi kaçınılmazdır. Doğurganlıktaki azalışla birlikte, Türkiye’nin nüfus artışı hızı azalarak gelişmiş ülkeler seviyesine yaklaşmıştır. Demografik geçişin en önemli etkisi nüfusun yaş yapısı üzerinde olmaktadır. Doğurganlığın azalması neticesinde, toplam nüfus içerisinde genç bağımlı nüfus (0-14 yaş arası) azalmakta, çalışma çağındaki nüfus (15-64 yaş arası) artmakta olup, bu artış devam edecektir. Bu bağlamda yaşlı bağımlı nüfus (65 yaş ve üzeri), demografik geçiş aşamaları ilerledikçe, artış göstermektedir.

Değişmekte olan bu demografik yapı, gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye için de bir takım fırsat ve sorunları beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar, sosyal, ekonomik ve politik alanlarda kendini göstermekte, önümüzdeki yıllarda doğru politikaların belirlenmesi, Türkiye’nin içinde bulunduğumuz yüzyılda gelişmiş bir ülke konumuna ulaşması için gereklidir(TÜSİAD,2010,s.14). Bir başka ifadeyle, demografik geçiş sürecinde, özellikle, bağımlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının azalması ve buna karşılık olarak çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının artmasının Türkiye için fırsatlar mı yoksa riskler mi yaratacağı, Türkiye’nin hayata geçireceği politikaların uygun ve yerinde politikalar olmasına bağlıdır. Çünkü demografik geçiş esnasında açılan *fırsat penceresi* sonsuza dek açık kalmayacaktır. Belirli bir süre sonra çalışma çağındaki nüfus yaşlanmaya başlayacak ve doğurganlık azaldığından dolayı yaşlı bağımlı nüfus artış gösterecektir. Demografik geçişin başlarında, doğum oranları hala yüksek iken, ölüm oranlarının azalması nedeniyle yaşanan nüfus patlaması kuşağı (*baby-boom*) adı verilen kuşağı ortaya çıkardığında ve bu kuşak çalışma çağına eriştiğinde çalışma çağındaki nüfus artmaktadır. Bu artış karşısında, çalışma çağındaki nüfusun niteliklerini arttıracak eğitim/sağlık politikaları ve bu nüfusa iş olanakları sağlayacak istihdam politikalarının doğru bir şekilde ve

zamanında uygulanması, Türkiye'nin demografik kazanç, yani ekonomik büyüme sağlanmasını mümkün kılacaktır.

Mumcu ve Çağlar (2006) yaptıkları çalışmada 2000-2025 dönemi için, Türkiye'nin % 2,44 olarak tahmin edilen kişi başı GSYİH artışına demografik değişkenlerin katkısının % 0,82 olacağı tahmin edilmektedir. Bir başka ifadeyle, nüfus değişkeni, potansiyel GSYİH büyüme oranını % 0,82 oranında arttıracaktır, yani bu yıllar arasında ekonomik büyümenin yaklaşık üçte biri demografik değişimlerden kaynaklanacaktır.

3.2.1. Türkiye'nin Demografik Yapısındaki Değişiklikler

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) tarafından yapılan ve Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA-2008) kapsamında yer alan çalışma, Türkiye'de meydana gelen demografik değişimleri kapsamlı olarak ele almaktadır. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan bu araştırmada ifade edildiği gibi, Türkiye'de ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmış ve bu sayım sonucunda, Türkiye nüfusu 13,6 milyon olarak hesaplanmıştır. Uzun savaş döneminin geride kalmasıyla nüfus hızlı bir artış göstermeye başlamıştır. Türkiye'nin nüfus artış hızı, 1950'lerin ortalarında binde 28 ile en yüksek seviyeye ulaşmış, 1960'lardan itibaren ise azalmaya başlamıştır. Azalışın devam etmesiyle, nüfus artış hızı 1970'lerde binde 25'e, 1980'lerde binde 20'ye, 2000'lerde ise binde 15'e gerilemiştir. Günümüzde binde 13 seviyesinde seyreden yıllık nüfus artış hızının 2023 yılında binde 9 seviyesinde olacağı öngörülmektedir. Türkiye'nin nüfus artış hızının 1960'lardan itibaren azalmaya başlamasına rağmen, nüfus büyüklüğü sürekli artış göstermiş ve 2000'li yıllarda 72 milyona kadar ulaşmıştır(HÜNEE, 2008, s. 14).

Tablo.1

Türkiye'de Toplam Doğurganlık Oranları, Yaşam Beklentisi ve Bebek Ölüm Oranları (1935-2005)

	Toplam Doğurganlık Oranı	Yaşam Beklentisi			Bebek Ölüm Oranı (1000 canlı doğumda)
		Erkek	Kadın	Toplam	
1935-1940	6,66	34,7	36,2	35,4	273
1940-1945	6,55	30,1	32,6	31,4	306
1945-1950	6,85	36,7	39,6	38,1	260
1950-1955	6,9	42	45,2	43,6	233
1955-1960	6,6	46,5	49,7	48,1	203
1960-1965	6,19	50,3	54	52,1	176
1965-1970	5,7	52,4	56,4	54,3	153
1970-1975	5,3	55	59,2	57	138
1975-1980	4,72	57,5	61,7	59,5	115
1980-1985	4,15	59	63,2	61	93
1985-1990	3,28	61	65,3	63,1	70
1990-1995	2,9	64	68,5	66,1	54
1995-2000	2,57	66,6	71,2	68,8	40
2000-2005	2,23	68,5	73,3	70,8	31

Kaynak: (Yavuz, 2008, s. 138)

Tablo 1’de görüldüğü gibi, nüfusun daha kaliteli bir yaşam tarzına kavuşması ve sağlık hizmetlerinin iyileşmesi bebek ve anne ölümlerinin azalmasına neden olmuştur. 1935-1940 arası dönemde 1000 canlı doğumda 273 olan bebek ölüm oranı, 2000-2005 arası dönemde, binde 31’e kadar gerilemiş bulunmaktadır. 1935 yılından itibaren, kadınların ve erkeklerin yaşam beklentisinde sürekli bir artış yaşanırken, toplam doğurganlık oranı azalış göstermiştir. Tablodan Türkiye nüfusunun demografik yapısının değişimi incelendiğinde, 1935-1970 arasında yüksek doğurganlık oranları dikkat çekmektedir. Özellikle 1980’den itibaren doğurganlıkta azalışlar göze çarpmaktadır. 1935-1940 arasında 6,66 olan doğurganlık oranı, 1985-1990’da 3,28’e, 2000-2005’te ise 2,23’e gerilemiştir(HÜNEE, 2008, s.7-10). Doğurganlığın azalmasında, birçoğu evrensel nitelikte olan, faktörler etkilidir. Örneğin, kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ve işgücüne katılımın artması, kentleşme, ailelerin gelir düzeylerinin yükselmesi ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşması gibi faktörler bu azalışta önemli derecede etkili olmuşlardır(Yüceşahin,2009,s.8). Bu faktörlere ilave olarak, bebek ölüm hızlarındaki düşüşün ve doğumda yaşam beklentisindeki artışın da doğurganlık azalışına neden olan faktörler arasında bulunduğu bilinmektedir(Yüceşahin,2009,s. 8). 2020’li yıllardan itibaren ise, Türkiye’de nüfus artışı yavaşlayacak giderek durağanlaşacaktır (HÜNEE,2008, s.7-10). Bir başka ifadeyle yaşlı bağımlılık oranı artış gösterecektir.

Ölüm oranlarındaki azalışların da Türkiye’nin demografik değişimi üzerinde etkisi bulunmaktadır. Nüfusun daha kaliteli bir yaşam tarzına ve daha iyi sağlık hizmetlerine kavuşması, anne ve bebek ölümleri de dahil kaba ölüm oranlarını azaltmıştır(TÜSIAD, 2010, s. 36). Aşağıda Tablo 2’deki genç ve yaşlı bağımlılık oranları incelendiğinde yıllar itibariyle genç bağımlılık oranının azalma trendinde olduğunu, buna karşın yaşlı bağımlılık oranının ise bir artış trendi gösterdiğini görebilmekteyiz. Türkiye nüfusunun yaş yapısında meydana gelen bu değişimler, yaş grupları temel alınarak incelendiğinde, üç önemli dönüşüm dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, Türkiye nüfusunun, zaman içinde, genç bir nüfus olmaktan çıkarak, daha yaşlı bir hale gelmesidir. İkincisi, 15 yaşından küçük olan nüfusun payının, özellikle doğurganlıktaki azalmadan dolayı, giderek azalmasıdır. Üçüncü gelişme ise, çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş arası) zaman içinde giderek artmasıdır(HÜNEE,2008,s. 10). Çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki payının artması Türkiye açısından hem bir ekonomik gelişme fırsatı, hem de bir istihdam baskısı yaratmaktadır.

Tablo.2
Türkiye’de Yaş Bağımlılık Oranları (1965-2012)

Sayım Yılı	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı	Yaşlı Bağımlılık Oranı (65+yaş)	Genç Bağımlılık Oranı (0-14 yaş)
1965	84,89	7,33	77,56
1970	85,85	8,17	77,68
1975	82,33	8,39	73,94
1980	78,12	8,45	69,67
1985	71,81	7,22	64,59
1990	64,68	7,06	57,62
2000	55,1	8,83	46,27
2007	50,36	10,65	39,71
2008	49,51	10,23	39,28
2009	49,25	10,46	38,79
2010	48,89	10,76	38,13
2011	48,82	10,91	37,51
2012	48,03	11,12	36,91

Kaynak: (TÜİK,2013,Genel Nüfus Sayımları ve ADNKS Sonuçları)

Demografik geçiş süreciyle birlikte, Türkiye nüfusunun cinsiyet yapısı da değişim geçirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, uzun süren savaşıardan dolayı, kadın nüfus erkek nüfustan daha fazladır. 1940 yılında, kadın ve erkek nüfuslar neredeyse eşitlenmiştir. 2000 yılına gelindiğinde ise, her 100 kadına düşen erkek sayısı 103 olarak tespit edilmiştir(TÜSİAD,2010, s. 31).

3.2.2. Türkiye’nin Sosyo-Ekonomik Yapısındaki Değişiklikler

Türkiye’nin sosyo-ekonomik yapısında meydana gelen değişimler, ülkenin yaşadığı demografik dönüşümün arka planını oluşturmaktadır. Eğitim, kentleşme, gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili değişimler demografik değişimlerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmaktadır(HÜNEE, 2008, s. 31).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında gerçekleştirilen düzenlemeler sonucunda, Türkiye’de okuryazarlık seviyesi önemli ölçüde yükselmiştir. 1935 yılında, kadınlar için yüzde 10; erkekler için yüzde 29 olan okuryazarlık oranı, 1980’lerde sırası ile yüzde 55 ve 80’e; günümüzde ise yüzde 87 ve 97’ye yükselmiştir. 1930’larda kadınlar ve erkekler arasında gözlemlenen okuryazarlık oranı farkı, günümüzde yüzde 10’a kadar gerilemiş durumdadır. Okullaşma oranlarına bakıldığında ise, ilköğretim seviyesinde, cinsiyet eşitsizliğinin önemli ölçüde ortadan kalktığını göstermektedir. Türkiye genelinde, ortaöğretim düzeyinde de eşitsizlik azalmaktadır. Buna ilaveten, 1975-2008 arasında, hem erkekler, hem de kadınlar arasında ortaöğretim ve yükseköğretimi bitirenlerin sayısı artmış bulunmaktadır. Ancak, tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, erkeklerin eğitim seviyesi kadınlardan yüksektir ve kadınlar daha dezavantajlı durumdadırlar (HÜNEE, 2008,s. 15-17).

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye’de yaşanan önemli değişimlerden biri de, Türkiye nüfusunun kırsal bir nüfus olmaktan çıkıp, giderek kentsel bir nüfusa dönüşmesidir(HÜNEE, 2008, s. 19). 1920’li ve 1930’lu yıllarda Türkiye’de her 10 kişiden 8’i kırsal yerleşim alanlarında yaşarken, 2000’de 10 kişiden yaklaşık 6’sı,

günümüzde ise, 10 kişiden neredeyse 8'i kentsel yerleşim alanlarında yaşamaktadır (HÜNEE, 2008, s.19;Yavuz, 2008, s. 157).

Türkiye'de, demografik dönüşümle birlikte ortaya çıkan önemli bir sosyo-ekonomik gelişme de, ekonomik kriz dönemlerinde görülen durağanlaşma ve kısmen azalmalar dışında, kişi başına düşen gelirin sürekli olarak artış göstermesidir. 1960'larda, satın alma gücü paritesine göre, kişi başı milli gelir 1000 ABD dolarının altındayken, 1980'li yılların başlarında 2300 dolara, 1990'lı yılların başlarında 4600 dolara, 2000'lerin başlarında 6800 dolara ve günümüzde 13500 dolara kadar yükselmiştir. Ancak, kişi başına milli gelirin artması, doğrudan doğruya, refahın geniş toplumsal kesimlere yayılması anlamına gelmemektedir. Refahın topluma nasıl dağıldığının daha iyi anlaşılabilmesi için yoksulluk ve gelir dağılımı göstergelerinin de incelenmesi gerekir(HÜNEE, 2008, s. 23).

Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısında, önemli değişmelere rağmen, kadınların işgücüne katılımı hala düşük düzeyde olup, kadın nüfus ağırlıklı olarak tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Bununla birlikte, 1980-2000 arasında, tarım sektöründe istihdam edilen kadın sayısında azalma gözlemlenmektedir(Yavuz,2008, s. 164). Cumhuriyetin ilanından sonra, demografik değişimin sonucunda, Türkiye'de evlilik yaşı yükselmiş ve doğum kontrolü uygulayan kadınların oranı da artmıştır. 1940'lı yılların başlarında, ilk evlenme yaşı, erkekler için 23, kadınlar için 19'ken, 1990'lı yıllarda erkekler için 25'e, kadınlar için 22'ye; günümüzde ise erkekler için 27'ye, kadınlar için ise 24'e yükselmiştir. Özellikle 1983 yılında kabul edilen Nüfus Yasasının da etkisiyle, doğum kontrol yöntem ve araçlarının kullanımı yaygınlaşmış ve 2000'li yıllardan itibaren kullanım oranı %70'in üzerine çıkmıştır(HÜNEE,2008,s. 28).

3.3. Türkiye'de Demografik Geçiş ve Yoksulluk İlişkisi

Türkçe literatürde, yoksulluğun, işsizlik, neoliberal politikalar ve gelir dağılımı eşitsizliği gibi birçok nedenine değinilse de (Öztürk,2012,s.196), hızlı nüfus artışı da yoksulluğun altında yatan önemli bir nedendir. Türkiye'de yoksulluk olgusu ile hızlı nüfus artışı arasındaki bağlantı incelenirken, toplam doğurganlık hızı en yüksek olan illerin aynı zamanda kişi başına gelirin en düşük olduğu gözlemlenebilmektedir. Bu durumun tam tersi olarak, toplam doğurganlık hızının düşük olduğu iller, kişi başı geliri yüksek olduğu illerdir. Genel olarak Doğu ve Güney Doğu Bölgelerinde bulunan ve sosyo-ekonomik göstergelerin çoğu bakımından alt sıralarda yer alan illerde yüksek doğurganlık oranları uzun yıllardan bu yana süre gelmektedir. Türkiye'de kadının eğitim düzeyinin yükselmesi, işgücüne katılabilmesi, kentleşme, eğitim ve gelir seviyelerinin yükselmesi ve sağlık hizmetlerine erişim gibi faktörlerin demografik geçiş süreci üzerinde olumlu etkileri olmaktadır. Ancak, bu olumlu değişim Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde diğer bölgelerden daha yavaş gelişmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da yüksek doğurganlığın bir süre daha devam etmesi beklenmektedir(Öztürk,2012,s. 198).

Doğu ve Güney Doğu Bölgelerindeki illerde yüksek doğurganlık oranlarından düşük doğurganlık oranlarına doğru, demografik geçişin hızlandırılması, ve bu illerde kişi başı gelirlerde artış sağlanması için, eğitim, sağlık, istihdam ve yatırım politikalarına daha çok ağırlık verilmesi, Türkiye'de bölgeler arası farklılıkları azaltma

yönünde önemli bir adım olacaktır. Bu politikaların başarılı bir şekilde uygulanması sonucunda, bu iller de demografik geçiş süreçlerinde, diğer illerimizin yaşam standartlarını yakalayabilecektir.

Tablo.3

Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam	22,45	23,02	20,67	15,42	13,98	13,64	13,52	14,54
1-2	16,51	13,41	14,49	8,44	10,95	9,36	9,85	11,52
3-4	16,37	17,08	13,71	9,22	8,27	8,06	8,23	9,41
5-6	29,03	31,67	27,40	22,41	17,54	20,79	21,14	21,79
7+	45,95	48,41	51,06	44,08	41,83	39,79	37,68	38,50

Kaynak: (TÜİK, 2009, Yoksulluk Çalışması Sonuçları).

Yukarıda bulunan Tablo 3, 2002-2009 yılları arasında, Türkiye’de hanehalkı büyüklüğüne göre, hanehalkı yoksulluk oranlarına ait verileri içermektedir. Tablo incelendiğinde hanehalkları kalabalıklaştıkça, hanehalkı yoksulluk oranının da yükseldiği açıkça gözlemlenebilmektedir. Hanehalkı büyüklüğü, yoksulluğun önemli nedenlerinden biri olduğu gibi, yukarıdaki tablodan hanehalkı büyüklüğü ile yoksulluk oranı arasında pozitif bir ilişki olduğu da görülmektedir. Bir başka ifadeyle, daha kalabalık hanehalkları, görece olarak daha yoksuldurlar. Ayrıca, kalabalık hanelerde çocuk sayısı çok fazladır. Bundan dolayı, yoksul olma riski fazla olan kalabalık hanelerde çocuk yoksulluğunun daha yüksek olduğu da bilinmektedir.

Türkiye’de yoksullukla ilgili değerlendirme yaparken kullanılan en önemli iki ölçüt, gıda yoksulluğu ve mutlak (gıda ve gıda dışı ihtiyaçlara göre belirlenen) yoksulluktur. Türkiye’de, 2000’li yılların başlarında yüzde 1,4 olan gıda yoksulluğunun 2000’li yıllardan itibaren yüzde 1’in altına düştüğü, günümüzde ise yüzde 0,5’e gerilediği görülmektedir. Türkiye’de asıl önemli sorun, gıda ve gıda dışı ihtiyaçlara göre belirlenen mutlak yoksulluktur. Mutlak yoksulluk oranı, 2000’lerin başlarında yüzde 26-28 seviyelerinden, 2000’lerin ortalarında yüzde 21 seviyesine, 2000’lerin sonlarında ise yüzde 17 seviyesine kadar gerilemiştir(HÜNEE,2008,s. 24). Aşırı yoksulluk açısından değerlendirildiğinde, günde 1 ABD doları gelire yaşamak zorunda olanların oranı yüzde olarak sıfıra inmiş durumdadır. Ayrıca, 2002 yılından sonra gelir dağılımındaki düzleşme de oldukça iyidir, Gini katsayısı 2002 yılında 0,44 iken, 2011 yılında 0,38’e gerilediği görülmektedir. Ancak bununla birlikte, ekonomik kırılganlık riski yüksektir(Yavuz, 2008,s. 175).

Türkiye’nin ortalama gelirini daha yukarıya çıkarabilmesi, bu sırada yoksulluk düzeyini daha hızlı azaltabilmesi için, 2040 yılına dek açık kalacak olan fırsat penceresinden daha çok yararlanması gereklidir. Öncelikle, bağımlılık oranındaki azalış neticesinde, toplam nüfustaki payı artan, 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfus için gerekli eğitim, sağlık ve istihdam koşullarını yaratacak yatırım politikalarına daha çok ağırlık verilmesi önerilmektedir. Aslında gelir dağılımının düzelmesine de katkıda bulunan bu tür politikaların son yıllarda başarılı bir şekilde uygulandığı da görülmektedir. Örneğin, Türkiye’de eğitim ve sağlık reformlarının yapılması nüfusun eğitim/sağlık profilinin gelişmesine ve daha nitelikli bir işgücünün yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu tür politikaların başarılı bir şekilde uygulanması sonucunda

Türkiye’de 2002 yılından sonra gelir dağılımında düzelme ve yoksullukta hızlı bir azalma da gerçekleşmiştir. Bu politikaların devam ettirilmesi ve çeşitlendirilmesi, Türkiye’de demografik kazancın ekonomik büyümeye olan olumlu etkilerinin artmasına da yol açacaktır. Bu yüzden, Türkiye’de büyümeyi arttıran politikalarla gelir dağılımını düzelterek politikaların birlikte uygulanmasına devam edilmesi önerilmektedir. Böylece, Türkiye’de gelir dağılımı düzelirken, demografik kazançtan daha çok yararlanılacak ve yoksulluk daha hızlı bir şekilde azalacaktır.

4. Sonuç ve Öneriler

Son yıllarda yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak, nüfusun boyutu ve büyüklüğündeki değişimlerden çok, nüfusun yaş yapısındaki değişimler üzerine odaklanmışlardır. Bu bağlamda, bir ülke nüfusunun yaş yapısı ve bileşiminde değişiklik yaratan demografik geçiş süreci, o ülke için ekonomik fırsatlar yaratabileceği gibi, bu süreç iyi değerlendirilmezse, hem geçiş süreci esnasında bir defaya mahsus olarak açılan fırsat penceresi bir daha açılmamak üzere kapanacak, hem de söz konusu ülke, demografik bir fırsat yerine bir “demografik facia” ile karşılaşarak işsizlik, yoksulluk ve bunlara bağlı sosyal ve politik sorunlarla yüz yüze kalacaktır.

Türkiye, demografik geçiş sürecini tamamlamak üzere olan bir ülkedir. Demografik geçişle birlikte, Türkiye’nin sosyal, demografik ve ekonomik yapısı köklü değişimler geçirmiştir. Türkiye’nin ekonomik büyümesini sağlarken demografik değişimlerden belirli bir fayda elde ettiği ampirik çalışmalarla gözlemlenmiştir. Demografik geçişi tamamlamadan ve nüfusu yaşlanmadan önce, Türkiye, demografik geçişten daha fazla kazanç sağlayabilme, bir başka ifadeyle daha yüksek oranlı ekonomik büyüme gerçekleştirebilme şansına sahiptir. Mumcu ve Çağlar’ın (2006) yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre 2025 yılına kadar olan süreçte, Türkiye’de ekonomik büyümenin yaklaşık üçte birinin demografik değişimlerden kaynaklanacağını da ortaya koymaktadır. Ancak, demografik geçiş esnasında açılan *fırsat penceresi* sonuza dek açık kalmayacaktır. Belirli bir süre sonra çalışma çağındaki nüfus yaşlanmaya başlayacak ve doğurganlık azaldığından dolayı yaşlı bağımlı nüfus artış gösterecektir. Demografik geçişin başlarında, doğum oranları hala yüksek iken, ölüm oranlarının azalması nedeniyle yaşanan nüfus patlaması (*baby-boom*) adı verilen kuşağı ortaya çıkardığında ve bu kuşak çalışma çağına eriştiğinde çalışma çağındaki nüfus artmış olmaktadır. Bu artış karşısında, çalışma çağındaki nüfusun niteliklerini arttıracak eğitim, sağlık ve istihdam politikalarının uygulanması, Türkiye’nin daha büyük demografik kazanç elde etmesini, gelir dağılımının düzelmesini ve yoksulluğun hızlı bir şekilde azalmasını mümkün kılacaktır.

Türkiye, geçirdiği demografik değişim neticesinde, daha düşük doğum oranlarına ve dolayısıyla daha düşük nüfus artış hızına sahip bir ülke konumuna gelmiştir. Doğuşta yaşam beklentisi, okur-yazar oranı, bebek ölümleri gibi birçok konuda olumlu gelişmeler kaydetmiş, ekonomik açıdan da yıllar itibarıyla GSYİH’sı artmakta olan bir ülke konumundadır. Ayrıca, yoksullukla mücadele konusunda da Türkiye oldukça başarılı olmuştur. Türkiye’de mutlak yoksulluk oranında ve gelir dağılımında önemli iyileşmeler sağlanmıştır. Ancak, Türkiye’de yoksulluk oranları çok yüksek görülmemekle birlikte, kırılabilirlik, yani yoksul duruma düşme riski yüksektir. Bunun temel nedeni olarak ise karşımıza yetersiz eğitim çıkmaktadır.

Türkiye ile ilgili bir diğer önemli nokta, yoksulluğun, kalabalık hanelerin fazla olduğu ve doğurganlık oranının yüksek olduğu Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde yer alan illerde yoğunlaşmış olmasıdır. Bunun en önemli nedeni, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde çok çocuklu aile yapısının çok yaygın olmasıdır. Bu yüzden bu bölgelerde demografik geçiş (hızlı nüfus artışlarından düşük nüfus artışlarına doğru) çok yavaş; yoksulluk da çok yüksektir. Bu bölgelerde devam eden hızlı nüfus artışı yoksulluk sorununun daha da ağırlaşmasına yol açmaktadır. Bu bölgelerde aile planlamasının yapılması, özellikle kadınların doğum kontrolü, çocuk sağlığı gibi temel konularda bilgilendirilmesinin, kadınların eğitim ve istihdam imkanlarının artırılmasının doğurganlık oranlarını azaltarak demografik geçişi hızlandıracağı tahmin edilmektedir. Eğitimi ve geliri artan aileler (özellikle eğitimi yükselen kadınlar) beklemeden ardi ardına çocuk sahibi olmayacaklardır. Az sayıda çocuğu olan aileler çocuklarına yeterli kadar eğitim ve sağlık harcaması yapabileceklerdir. İlk durumdan ikincisine doğru demografik geçiş yapabilen toplumlarda çocukların kalitesi yükselmekte ve yoksulluk gelecek nesillere transfer olmamaktadır(Ray,1997,s. 314). Bu bölgelerde demografik geçiş sürecinin hızlanmasıyla, kalabalık hanelerden çekirdek hanelere doğru geçiş hızlanacaktır. Bunun sonucunda, genç bağımlı nüfusta bir azalış, çalışma yaşındaki nüfusta ise bir artış yaşanacaktır. Nüfus yapısındaki bu değişim istihdam politikalarıyla desteklendiği takdirde bölgenin gelir düzeyinin artmasına yol açacaktır. Demografik geçiş sürecinde bu bölgelerin gelir düzeyinin yükselmesi, tasarruf oranlarının da artmasına ve bölgenin daha hızlı kalkınmasına yol açacaktır. Böylece bu bölgelerdeki iller yoksulluk tuzağından daha kolay kurtulabilecek ve diğer illerin yaşam standartlarına ulaşabileceklerdir.

Türkiye demografik geçiş sürecini yaklaşık olarak 2040 yılında tamamlayacaktır. Bir başka ifadeyle, fırsat penceresi Türkiye için bu tarihe kadar açık kalacaktır. Türkiye'nin bu fırsatı ekonomik büyümeye dönüştürebilmesi ve zenginleşebilmesi için, eğitim ve sağlık koşullarını iyileştirecek, istihdam koşullarını yaratacak yatırım politikalarına daha çok ağırlık vermelidir. Çünkü, 1980'lerden bu yana dışa açık bir ekonomiye sahip olan Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu, daha nitelikli bir işgücünü yetiştirebilmesinin yolu, bugün olduğundan daha eğitilmiş ve sağlıklı bir nüfusa sahip olmaktan geçmektedir. Örneğin, Türkiye'de eğitim ve sağlık reformlarının yapılması nüfusun eğitim/sağlık profilinin gelişmesine ve daha nitelikli bir işgücünün yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de büyümenin yanı sıra gelir dağılımının düzelmesini sağlayan politikaların birlikte uygulanması sonucunda 2002 yılından sonra yoksullukta daha hızlı bir azalma da gerçekleşmiştir. Türkiye'de nüfusun eğitim ve sağlık profilinin gelişmesiyle daha nitelikli bir işgücü de yetişmiş olacaktır. Türkiye'de nitelikli bir işgücünün yetişmesiyle ihracatın kompozisyonu değişecek, katma değeri daha yüksek mallar üretilecek ve ihraç edilecektir. Böylece, Türkiye'nin ortalama geliri yükselirken yoksulluk daha hızlı azalacak ve gelir dağılımı da düzelecektir. Demografik geçişin sağladığı bu potansiyel demografik kazançtan daha çok yararlanılabilmesi için Türkiye'de insan kaynaklarının çok iyi planlanması ve yönetilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu insan kaynağının neler olduğu, insanların ne kadar eğitim aldığı, ne kadar sağlıklı oldukları ve ne tür becerilere sahip olduklarının planlanması piyasaların istediği niteliklerde işgücünün yetişmesini sağlayacaktır. 2013 yılında genel bütçeden en büyük pay eğitime ayrılmıştır. Bundan sonraki yıllarda da Türkiye'de genel

bütçeden en yüksek payların eğitime ve sağlığa ayrılmasına devam edilmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

- Birleşmiş Milletler (1973): *The Determinants and Consequences of Population Trends: New Summary of Findings on Interaction of Demographic, Economic and Social Factors*. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Studies, Vol I, No.50, New York.
- Bloom, David E. ; Canning, David; Sevilla, Jaypee (2001): “Economic Growth and Demographic Transition”, *NBER Working Paper Series*, Working paper 8685.
- Bongaarts, John; Bulatao, Rodolfo A. (1999): “Completing the Demographic Transition”, *Population and Development Review*, 25(3): 515-529.
- Brezis, Ellise S.; Young, Warren (2011): *Population and Economic Growth: From Hume to New Theory*. paper to be presented at the conference : David Hume and the Scottish Enlightenment: Economic and philosophical studies celebrating 300 year’s of Hume’s birth, Ben Gurion University, Beer Sheva, İsrail.
- Eğitimde Reform Girişimi (2007): *The Window of Opportunity Awaiting Turkey: Demographics, Education and New Perspectives towards 2025*. İstanbul Policy Center, Sabancı University.
- Hirschman, Charles (2004): *Population and Development. Whar Do We Really know?* ,Center for Studies in Demography and Ecology and Department of Sociology, Uiniversity of Washington, Paper to be presented at the conference on development challenges for the Twenty First Century.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) (2008): *Türkiye’nin Demografik Dönüşümü: Doğurganlı, Aile Planlaması, Anne-Çocuk Sağlığı ve Beş Yaş Altı Ölümlerdeki Değişmeler 1968-2008.*
- Kelly, Allen C. (2001): “The Population Debate in Historical Perspective: Revisionism Revisited”d, İn *Population Matters* (pp. 24-53). Oxford University Press.
- Küçükcalay, Mesud; Türkcan, Kemal (2008): “Nüfus ve kalkınma”. Muhsin Kar ve Sami Taban (Edi.), *Kalkınma Ekonomisi* içinde (s. 89-133).
- Malthus, Thomas Robert (1798): *An Essay on the Principal of Population*, Electronic Scholarly Publishing Project, 1998, London.
- Malmberg, B. (2008): Demography and the development potential of Sub-Saharan Africa, *Department of Human Geography*, Stockholm University.
- McNicoll, Geoffrey (2011): Achievers and laggards in demographic transition: A Comparison of indonesia and Nigeria. *Population and Development Review*, 191-214.
- McNicoll, Geoffrey (2006): “Policy Lessons of the East Asia’s Demographic Transition”, *Population Council Policy Research Division*, Paper no.210.
- Mumcu, Onur; Çağlar, Esen (2006): “Türkiye’nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?”. *Ekonomi Politikaları Araştırma Enstitüsü Politika Notları*.
- Neumayer, Eric (2006): “An Empirical Test of a Neo Malthusian Theory of Fertility Change”. *LSE Research Online*, Originally published in *Population and Environment*, 27(4), pp.327-336.

- Nüfus Referans Bürosu (2009): *World Population Data Sheet 2009* Affairs, Population Division, New York.
- Öztürk, Lütfi (2012): “Türkiye’de İllerin Yoksulluk Nedeni Olarak Toplam Doğurganlık Hızları: Yatay Kesit Bir Analiz, 1990-2000”. *Uludağ Journal of Economy*, Cilt/Vol.XXXI, Sayı/No:1, pp.193-210.
- Ray, Debraj (1997): *Development Economics*, Princeton University Press.
- Sinding, Steven W. (2008): *Population, poverty and economic development*. Paper to be presented at Bixby Forum: The World in 2050, Berkeley, California.
- The Corner House (2000): *The Malthus Factor*. Paper presented at briefing on: poverty, politics and population.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2009): *Türkiye İstatistik Yıllığı 2009*.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013): *1960-2000 Genel nüfus sayımı sonuçları, 2007 yılından itibaren adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (adnks) sonuçları*, Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: Mayıs, 2013.
- TÜSİAD (2010): *2050’ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yansımalar*. Yayın no.TÜSİAD/T/2010/11/505.
- Yavuz, Sutay (2008): *Fertility Decline in Turkey from the 1980s onwards: Patterns by Main Language Groups (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2008). Dissertation in Partial Fullfilment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy*.
- Yılmaz, Şiir Erkök (1992): *Dış Ticaret Kuramlarının Evrimi*. Ankara.
- Yüceşahin, Murat M. (2009): “Türkiye’nin Demografik Geçiş Sürecine Coğrafi Bir Yaklaşım”. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1-25.

